

Podnet: 21.5.2025.
Revidiran: 21.10.2025.
Prihvaćen: 10.11.2025.

BLOKIRAM ZATO ŠTO... – MOTIVI STUDENATA ZA UČESTVOVANJE U STUDENTSKOM PROTESTU U SRBIJI 2024/2025. GODINE

Jovana Čikić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Ana Bilinović Rajačić

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

SAŽETAK

Aktuelni studentski (i građanski) protest u Srbiji započeo je krajem novembra 2024. godine, kao reakcija na pad nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu, prilikom kojeg je život izgubilo šesnaestoro ljudi. Blokade visokobrazovnih institucija (postale) su fokalna tačka agregacije aktivnosti student-skog protesta. Fokus ovog rada jeste analiza motiva studenata za participaciju u protestnim aktivnostima, iz ugla strukturno-kognitivnog modela, koji kombinuje makro (socijalne) i mikro (individualne) varijable, relevantne tipologije Valgrejva i saradnika. Uzorkom je obuhvaćeno 670 studenata i studentkinja sa svih državnih univerziteta u blokadi, jednog privatnog univerziteta, kao i sa nekoliko viših škola u blokadi. Analizom prikupljenih odgovora identifikovano je sedam glavnih motiva za priključivanje studenata blokadama fakulteta/viših škola. Nalazi govore u prilog dominacije individualno-instrumentalnih motiva, ali i složene kombinacije motiva koja ukazuje na objedinjeni uticaj strukturalnih i individualnih elemenata na participaciju u studentskom protestu. Time se

Kontakt autora:

Jovana Čikić je redovni profesor na Odseku za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. E-mail: jovana.cikic@ff.uns.ac.rs. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8344-873X>.

Ana Bilinović Rajačić je vanredni profesor na Odseku za socijalni rad Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. E-mail: ana.bilinovic@ff.uns.ac.rs. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3450-965X>.

ukazuje na specifično generacijsko iskustvo odrastanja u kvazidemokratskom režimu i odslikavaju kontinualna strukturalna ograničenja srpskog društva.

KLJUČNE REČI: blokada, protest, motivi, studenti, Srbija.

UVOD

Studentske pobune i protesti prate univerzitet od njegovog osnivanja. Hronični nemir univerzitetske zajednice obično se posmatra kao odraz težnje ka podsticanju i promovisanju kritičkog mišljenja, kako među nastavnim osobljem tako i studentima. Naime, kritičko mišljenje (metodska sumnja) jedan je od temeljnih principa na kojima počiva univerzitet, odnosno tri njegova ključna segmenta: bavljenje naučnim istraživanjima, širenje naučnih saznanja među studentima i primena saznanja u rešavanju problema zajednice.

Fokus studentskih protesta varira – neki su usko akademski orijentisani (npr. protiv marketizacije visokog obrazovanja, za poboljšanje uslova studiranja i unapređenje studentskog statusa) (Disi Pavlic 2019; Petrović 2011), drugi ciljaju na konkretne društvene probleme (npr. protesti studenata u SAD protiv rata u Vijetnamu početkom 1970-ih) (Schreiber 1973), dok ima i onih koji imaju karakter opšte pobune protiv aktuelnog sistema, odnosno režima (npr. studentski protesti 1968. godine) (Klimke and Scharloth 2008). Uspeh studentskih protesta je takođe promenljiv – od pobeđe i ispunjenja zahteva do nasilnog gušenja pobune i tragičnih, smrtnih ishoda. Teorijske i empirijske studije na temu protesta su pisane iz retrospektivne (Stürmer and Simon 2004), prospektivne (Klandermans and Oegema 1987) i eksperimentalne (van Zomeren et al. 2004) perspektive.

Studentski protesti u Srbiji takođe nisu nepoznanica. Od osnivanja Velike škole (1808), kao preteče univerziteta u Srbiji, do danas, zabeležene su brojne studentske pobune, počevši od marta 1903. godine i anti-režimskog protesta protiv kralja A. Obrenovića (Andrić 2025; Minić 1955, Jakšić 2020).¹ U poslednjih nekoliko decenija, reakcija studenata

1 Tokom 1930-ih studentski protesti postali su učestaliji – bili su usmereni na akademska i studentska pitanja (npr. 1932/1933. godine protiv povrede autonomije Univerziteta, hapšenja studenata i uvođenja školarina), ali su imali i antirežimski (npr. 1931. godine protiv vlade P. Živkovića) i antifašistički karakter (u više navrata od 1936. do 1941. godine) (Minić 1955). U proleće 1936. godine dogodio se štrajk studenata kao reakcija na uvođenje tzv. studentske policije, sa namerom da se uguši revolucionarni studentski pokret. Protest je završio smenom starog i izborom novog rektora, koji je priznao zasluge studenata u borbi za očuvanje akademske slobode. Tokom protesta 04.04.1936. godine u sukobu između studenata-komunista i članova nacionalističke organizacije *Ornas* poginuo je student prava Žarko Marinović (Minić, 1955). Ovaj datum obeležava se od 1960. godine kao Dan studenata. U socijalističkoj Srbiji/Jugoslaviji najveći studentski protesti dogodili su se juna 1968. godine, kao deo evropskog ustanka studenata. Srpski/jugoslovenski studenti imali su specifične zahteve koji su se odnosili na demokratizaciju (socijalističkog) društva, kao i na bolje upravljanje ekonomskim

na društvena i politička zbivanja takođe ne izostaje. Naime, raspad SFRJ pokrenuo je lavinu studentskih pobuna tokom 1990-ih. Ove pobune, bez obzira na to da li su studenti inicijatori ili deo šireg društvenog fronta, imale su izrazito antiratni i antirežimski karakter². U poslednje dve i po decenije takođe je bilo nekoliko studentskih pobuna vođenih antirežimskim, antikorupcijskim i antinasilnim motivima. Prva decenija 21. veka prošla je mirno, bez „masovnih i sveobuhvatnijih pobuna” (uglavnom limitiranih na pojedine fakultete), uz specifične zahteve koji su se mahom odnosili na uslove studiranja i unapređenje studentskog statusa (Filipović i Jovanović 2017, 20). Međutim, u poslednjih desetak godina karakteristike studentskih protesta se menjaju – oni postaju masovniji, integrišu se sa građanskim protestima i, osim studentskih pitanja, sve češće se fokusiraju na opštedruštvene probleme (korupciju, izbornu krađu, rastuće nasilje, medijsku manipulaciju, gušenje ljudskih sloboda, ugrožavanje životne sredine).³

Aktuelni studentski protest započeo je krajem novembra 2024. godine blokadom Fakulteta dramskih umetnosti u Beogradu. Neposredan povod za studentsku blokadu bio je organizovani napad na studente i profesore ovog fakulteta koji su mirno, u okviru akcije „Zastani, Srbijo”, odavali poštu poginulima u padu nadstrešnice na Železničkoj stanici u Novom Sadu 01.11.2024. godine.⁴ Ubrzo nakon blokade ovog fakulteta protestu su se pridružili i studenti drugih fakulteta, da bi do kraja januara 2025. godine u blokadu stupilo šest državnih univerziteta u Srbiji, deo gimna-

procesima (smanjenje socijalnih nejednakosti i nezaposlenosti, demokratizacija političkog života, unapređenje položaja univerziteta) (Jakšić 2020).

2 Dok su studentski protesti iz 1991. godine rezultirali smenom ministra policije i direktora RTV Beograd, kao i oslobađanjem opozicionog lidera Draškovića, zahtev studenata iz naredne godine (ostavka predsednika S. Miloševića) nije ispunjen. Naredni protest (1996/1997. godine), kojem su se studenti priključili, reagujući na izbornu krađu, primorao je vlast da donese *lex specialis*, kojim priznaje pobedu opozicije u Beogradu i nekim drugim lokalnim samoupravama. Studenti su se 2000. godine priključili do tada najmasovnijem građanskom protestu protiv izborne krađe. Zahtev demonstranata bio je priznavanje izborne volje građana. Protest je rezultirao time da je predsednik Republike S. Milošević bio primoran da prizna poraz na izborima, što je dovelo do promene vlasti.

3 Reč je o protestima iz 2017. godine (zahtevi su bili smena rukovodstva RTS i članova REM i revidiranje biračkog spiska; zahtevi nisu ispunjeni), 2019. pod nazivom „1 od 5 miliona” (antikorupcijski protest motivisan zahtevom da se ministru finansija Siniši Malom poništi doktorat zbog optužbe za plagijat), decembra 2023. (protest protiv izborne krađe, uz zahtev za javnim uvidom u birački spisak) i aktuelni protest iz 2024/2025. godine.

4 01.11.2024. godine u Novom Sadu u 11:52 pala je nadstrešnica na Železničkoj stanici i ubila, u tom momentu, 15 osoba (od kojih su dvoje deca mlađa od deset godina). Nadstrešnica je bila deo nedavno rekonstruisane Železničke stanice koja se, u momentu kada se tragedija dogodila, koristi, ali nema upotrebnu dozvolu. Dvoje mladih ljudi je izvučeno ispod ruševina nadstrešnice živo, ali u veoma teškom stanju. Krajem marta 2025. godine (četiri i po meseca nakon pada nadstrešnice) preminuo je 17-godišnji momak, srednjoškolar.

zija i viših škola, kao i neki privatni fakulteti, ispostavljajući svoje zahteve vladi Republike Srbije.⁵ Blokade visokoobrazovnih institucija postale su fokalna tačka iz koje će se tokom narednih meseci razvijati, organizovati i sprovesti druge aktivnosti koje čine aktuelni studentski protest (veliki protestni skupovi, višečasovne blokade raskrsnica, protestne šetnje, protestne vožnje, medijsko obraćanje studenata, kontakt sa relevantnim institucijama i sl.).

Aktuelna studentska pobuna u Srbiji ima sva obeležja društvenog pokreta – reč je o: a) kolektivnoj i organizovanoj akciji koja b) ima kontinuitet i c) usmerena je na društvenu promenu, a kako bi je ostvarila d) konfrontira se oko relevantnih pitanja sa e) protivnikom, organizujući f) protestne aktivnosti i na taj način g) povezuje pojedince kroz različite oblike komunikacije i saradnje, kreirajući h) grupu isto/sličnomišljenika koji formiraju i) kolektivni identitet na osnovu j) „zajedničkih uverenja i solidarnosti” (Della Porta and Diani 1999, 16, cit. prema Edwards 2014). Stoga se na analizu motiva studenata za učestvovanje u blokadama i uopšte studentskom protestu mogu primeniti teorijska objašnjenja za participaciju u društvenim pokretima. U literaturi je prisutno nekoliko teorijskih objašnjenja formiranja i delovanja društvenih (studentskih) pokreta i protesta, a time (posredno) i objašnjenja učestvovanja u njima – reč je, između ostalog, o teoriji relativne deprivacije⁶ (Dubé and Guimond 1986; Smelser 1963), teoriji mobilizacije resursa⁷ (Klanderman 1984; McCarthy and Zald 1977), teoriji političkog procesa⁸ (Tarrow 1998), teoriji novih političkih pokreta⁹ (Edwards 2014), teoriji socijalnog identiteta¹⁰ (Tajfel and Turner 1979), strukturno-kognitivnom modelu (Opp 2009) i drugima. Poslednje navedeno stanovište je interesantno jer kombi-

5 O četiri inicijalna zahteva studenata više na <https://studentskizahtevi.rs/lat/>.

6 Prema ovoj teoriji, na pobunu motiviše doživljaj i uverenje o nejednakosti u odnosu na druge ili sopstvena očekivanja (Smelser 1963).

7 Zagovornici ovog objašnjenja (McCarthy and Zald 1977) polaze od toga da nezadovoljstvo jeste nužan, ali ne i dovoljan motiv za pokretanje i uspeh protesta, već je za to neophodno postojanje raznovrsnih i adekvatnih opipljivih i neopipljivih resursa i njihova adekvatna upotreba.

8 Pokretanje i uspeh pokreta zavisi od političkog okruženja koje postoji nezavisno od njih, u smislu da, bez obzira na emocije i resurse aktivista, pokreti nisu mogući ukoliko za njih ne postoji podsticajno političko okruženje (Tarrow 1998).

9 Ovo tumačenje polazi od toga da su savremene pobune izraz „kulturalne borbe” i da ih stoga treba posmatrati kao posledicu suprotstavljanja različitih „kolektivnih identiteta” (Edwards 2014, 129). Ovo stanovište premešta sukob iz strogo formalne političke arene u domen celokupnog javnog i privatnog života, insistirajući na tome da se u proteste i pokrete uključuju oni koji kroz njih formiraju i/ili potvrđuju svoje identitete, promovišu i uspostavljaju (nove) vrednosti i određeni način života (Edwards 2014).

10 Prema teoriji socijalnog identiteta, motivacija ljudi za učešćem u kolektivnoj akciji posredovana je a) identifikacijom sa određenom grupom ili društvenom kategorijom, na osnovu

nuje makro (socijalne) i mikro (individualne) varijable. Makro elementi se odnose na strukturna obeležja društvenog okruženja u kojem se protest odvija (Opp 2009) – u slučaju aktuelnog studentskog protesta u Srbiji, radi se o duboko ukorenjenoj i opšte rasprostranjenoj korupciji, izostanku vladavine prava, faktičkom neuvažavanju principa podele vlasti, kršenju medijskih sloboda i standarda novinarske etike, nepoštovanju prava na javno izražavanje mišljenja, prava na društveni aktivizam i sl. S druge strane, mikro elementi obuhvataju individualne stavove o protestu, kao i sam doživljaj strukture (tj. uzroka i neposrednog povoda protesta) među uključenima u protest i onima koji o tome razmišljaju (npr. lična uverenja o određenim društvenim problemima, obeležja ličnog/grupnog identiteta, procena (ne)povoljnosti javnog istupanja i sl.) (Opp 2009). Ovaj model pokušava da objedini elemente koji su apostrofirani u prethodnim teorijskim stanovištima, nastojeći pritom da prevaziđe prisutnu dihotomiju u objašnjenju participacije u protestima i društvenim pokretima, koja se bazira na razlikovanju i suprotstavljanju strukture i kulture, emocija i razuma, strategija i identiteta (Edwards 2014).¹¹

Shema 1. Dimenzije motivacije za participaciju u protestima

Prva dimenzija – potencijalni efekti	Druga dimenzija – karakter motiva
Instrumentalni motivi – efekti protestovanja su odloženi, naknadni – motiv nije u samom protestu, već u onome što participacija u protestu može da donese – akcenat je na spoljašnjem interesu	Individualni motivi – „ja” orijentisani motiv – pokreće na delovanje u lično ime
Ekspresivni motivi – efekti protestovanja su trenutni – motiv i zadovoljstvo je u samom protestovanju – akcenat je na vrednostima i emocijama	Kolektivni motivi – „mi” orijentisani motiv – pokreće na delovanje u ime grupe

Izvor: Walgrave i sar. (2013) (prilagođeno).

Strukturno-kognitivni model pokazuje veliki potencijal u domenu istraživanja motiva za učestvovanje u protestima, kao i povezanost sa

b) kolektivnih ciljeva i zajedničke brige, u situaciji kada je c) dobrobit grupe pod pretnjom, tj. kada je njen status ugrožen (Tajfel and Turner 1979; Horowitz 2017).

¹¹ Upravo se na ovom tragu može govoriti o prevazilaženju dihotomije u analizi motiva (unutrašnjih pokretača koji odlikavaju emocionalnu dimenziju studentske participacije) i razloga (racionalnih argumenata za učestvovanje u blokadama). U ovom će se radu govoriti o motivima jer je to u skladu sa konsultovanim referencama.

tipologijom motiva participacije u protestima koju predlažu Valgrejv i saradnici (Walgrave et al. 2013). Ova tipologija ima jasnu strukturu, dovoljno širok opseg i klasifikacijsku jasnoću što je čini analitički korisnim sredstvom izučavanja participacije u protestima. Ujedno, primenljiva je u sklopu analize motivacije demonstranata u različitim istraživanjima kolektivne akcije (Wahlström et al. 2019; Onursal and Hobbs 2025, Kwon et al. 2020).

Na osnovu analize prethodnih istraživanja o razlozima zbog kojih ljudi protestuju (Bandelj 2009; Matsueda, Robbins, and Pfaff 2020), Valgrejv i saradnici (Walgrave et al. 2013) ukazuju na četiri glavna tipa motiva: instrumentalne, ekspresivne, individualne i kolektivne. Njihovim ukrštanjem dobijena su četiri tipa motivacije za učestvovanje u protestima: „instrumentalno-kolektivna (naši interesi), instrumentalno-individualna (moji interesi), ekspresivno-kolektivna (naše pritužbe/vrednosti) i ekspresivno-individualna (moje pritužbe/vrednosti)” (Walgrave et al. 2013).¹² Pojedini teoretičari (van Stekelenburg, Klandermans and van Dijk 2011) smatraju da je ideologija kao motiv(acija) za participaciju u protestima nepravedno zapostavljena i zalažu se za njeno inkorporiranje u analizu u ovom domenu, naglašavajući da se ideološka motivacija zasniva na odbrani osujećenih/osporenih vrednosti nelegitimnosti postojećeg poretka stvari.

Analiza motiva studenata za uključivanje u blokade fakulteta/viših škola (a time i aktuelni studentski protest u Srbiji) od posebnog je značaja jer se ova grupa mladih, kao i njihova celokupna generacija u srpskom društvu (reč je, mahom, o pripadnicima generacije Zed) uobičajeno percipira(la) kao apolitična, nedovoljno zainteresovana za pitanja od opšteg društvenog značaja, atomizovana i sl. (Stojanović, Ivković i Kaličanin 2024; Subotić 2025). S druge strane, reč je o generaciji koja je odrasla u aktuelnom režimu i, zapravo, jedino njega i poznaje. Studentska populacija u Srbiji ima neke tipične karakteristike generacije Zed (npr. digitalni urođenici, fleksibilnost, otvorenost, saosećajnost, istrajnost, diverzitet, toleranost ka različitom, potraga za ličnom srećom, važnost društvenih odnosa) (Seemiller and Grace 2019), dok je u isto vreme obeležena okolnostima života i odrastanja u društvu poluperiferije, što se jasno manifestuje u njihovim specifičnim stremljenjima i osobinama (npr. otežano zapošljavanje, prekarni rad, otežano osamostaljivanje u procesu odrastanja, želja za odlaskom iz zemlje) (Stojanović, Ivković i Kaličanin 2024). Takođe, ranija istraživanja su pokazala da su mladi na istoku Evrope manje društveno angažovani od onih na njenom zapadu (Wallace and Kovatcheva, 1998, Roberts 2003, cit. prema Burean and Badescu 2014). Na vrhu vrednosnog

12 Objašnjenje karakteristika instrumentalnih i ekspresivnih motiva (Sh. 1.) pokazuje da se ovde, zapravo, radi o istovremenom prepoznavanju motiva i razloga za participaciju.

sistema mladih u Srbiji nalaze se lične slobode, solidarnost i zaštita životne sredine (Stojanović, Ivković, Kaličanin 2024).

Ponekad se pred pripadnike generacije Zed stavlja veliki zadatak (Hess 2021). Slična situacija je i sa aktuelnom studentskom pobunom u Srbiji – od studenata u blokadi se očekuje da razreše višedecenijske, međusobno isprepletene i duboko ukorenjene društvene probleme (poput korupcije, netransparentnosti vlasti, političke apatije, zloupotrebe medija u propagandne svrhe i sl.). Stoga je istraživanje motiva njihove participacije u blokadama fakulteta/viših škola, kao jednog od elemenata aktuelnog studentskog protesta, i te kako važno, jer ima potencijal da ukaže na određene zajedničke odlike, ali i varijacije u istupanju u ovom kontekstu. Nadalje, reč je o specifičnim motivima koji predstavljaju neposredne okidače za aktivizam i koji, posredno, govore o gorućim društvenim problemima. Takođe, analizom motiva za participaciju u blokadama moguće je (posredno) saznati koje su to vrednosti koje studenti, kroz aktivizam, promovišu i štite, kao i za koga to čine.

Na osnovu prethodnog, u radu se polazi od pitanja zbog čega se studenti u Srbiji uključuju u blokade fakulteta/viših škola, tj. koji su njihovi motivi za participaciju u aktuelnom studentskom protestu. Ovo pitanje dopunjeno je i pitanjima o a) tipu preovlađujućih motiva, kao i njihovoj povezanosti sa b) osnovnim sociodemografskim obeležjima studenata (pol, starost, nivo studija, univerzitet, mesto stanovanja za vreme studiranja, porodična finansijska situacija, tip naselja), c) obeležjima njihovog prethodnog društvenog aktivizma i d) vremenom priključivanja blokadi.

METOD RADA I IZVORI PODATAKA

Prikazani rezultati dobijeni su na osnovu dela podataka prikupljenih u istraživanju o odnosu između porodične podrške i karakteristika participacije studenata u studentskom protestu 2024/2025. godine u Srbiji. Podaci su prikupljeni od kraja januara do kraja februara 2025. godine, tj. u periodu kada je većina državnih i neki privatni univerziteti u Republici Srbiji bila u blokadi.

Uzorkom je obuhvaćeno 670 studenata sa šest državnih univerziteta u blokadi, jednog privatnog univerziteta¹³, kao i sa nekoliko viših škola u blokadi (Tab. 1). S obzirom na to da ne postoji evidencija studenata koji učestvuju u blokadi, nije bilo moguće primeniti probablističko uzorkovanje, već se uzorak formirao na osnovu dobrovoljne odluke ispitanika i

13 Na većini privatnih univerziteta u Srbiji se, u momentu istraživanja, nastava i ispiti održavaju neometano. Retki su oni koji su (bili) u blokadi. Međutim, to ne znači da studenti i na onim privatnim fakultetima koji nisu u blokadi ne podržavaju svoje kolege sa državnih fakulteta i ne odaju poštu poginulima.

principom „grudve snega”. Pritom, glavni kriterijumi za izbor ispitanika bili su: a) da su aktivni studenti (upisan zimski semestar 2024/2025. godine na bilo kom nivou studija), i b) da na bilo koji način učestvuju u blokadi fakulteta, rektorata, više škole. Svi studenti su na početku samog istraživanja upoznati sa njegovim ciljem i predmetom, kao i principom anonimnosti. Takođe, svi su dali pisanu saglasnost za učestvovanje u istraživanju.

Tabela 1. Opšte karakteristike uzorka

<i>Pol</i>	<i>%</i>	<i>Univerzitet</i>	<i>%</i>
muški	21,5	Univerzitet u Novom Sadu	27,8
ženski	78,5	Univerzitet u Beogradu	35,2
<i>Starost</i>	<i>%</i>	Univerzitet u Nišu	7,5
18–20 godina	43,2	Univerzitet u Kragujevcu	8,4
21–23 godina	46,6	Državni univerzitet u Novom Pazaru	8,8
24–26 godina	8,2	Univerzitet umetnosti u Beogradu	4,5
27–29 godina	1,1	Univerzitet Singidunum	3,3
30 + godina	0,6	Više škole	4,1
		Bez odgovora	0,4
<i>Godina studija</i>	<i>%</i>	<i>Vreme priključivanja blokadi</i>	<i>%</i>
prva	31,5	Prvog dana	50,1
druga	23,9	Nekoliko dana nakon početka	32,9
treća	19,4	Nekoliko nedelja nakon početka	10,3
četvrta	18,1	Mesec dana nakon početka	3,4
peta	5,2	Pre neki dan	3,1
šesta	1,9		
<i>Nivo studija</i>	<i>%</i>	<i>Prethodno aktivističko iskustvo</i>	<i>%</i>
osnovne akad. studije	93,3	Višestruko	43,4
master akad. studije	6,1	Samo jednom	14,5
doktorske studije	0,6	Nijednom	42,1

Izvor: rezultati istraživanja

Podaci su prikupljeni u anketnom istraživanju primenom elektronskog upitnika kreiranom u *Google Forms*. Odluka o ovakvom načinu prikupljanja podataka doneta je uvažavajući navike ispitanika da koriste digitalne uređaje i e-formulare. Upitnik se sastoji od ukupno 29 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa, koja su podeljena u tri grupe: a) opšti podaci o ispitaniku¹⁴, b) učestvovanje u blokadi¹⁵ i c) obeležja pro-

14 Ukupno osam pitanja.

15 U ovom segmentu, na osnovu pet pitanja, prikupljeni su podaci o prethodnom društvenom aktivizmu studenata, momentu i motivima za priključivanje blokadi, načinima učestvovanja u blokadi i učestalosti boravka na fakultetu.

dične podrške¹⁶. Inicijalno, elektronski upitnik je podeljen putem društvenih mreža na *Facebook* i *Instagram* stranicama fakulteta u blokadi. U narednom koraku, studenti koji su učestvovali u istraživanju su delili link na kojem se nalazi upitnik. Iako uzorak nije odabran po principu verovatnoće, njegove osnovne karakteristike i veličina omogućavaju analizu prikupljenih podataka.

U ovom radu su korišćeni i analizirani podaci prikupljeni u okviru prve i druge grupe pitanja.¹⁷ Nakon pregleda prikupljenih podataka uočeno je da svega pet od 670 studenata nije dalo odgovor na pitanje o motivima za participaciju u blokadama. Izrazito visok udeo onih koji su odgovorili na ovo pitanje može se smatrati važnim pokazateljem spremnosti i zainteresovanosti studenata da govore o pokretačima za participaciju u blokadama.

Tabela 2. Primer kodova i tema u tematskoj analizi

<i>Tema</i>	<i>Kodovi</i>	<i>Primer</i>
Moralna obaveza	moral, dužnost, savest...	<i>Moralna obaveza prema sebi i drugima.</i>
Podrška kolegama	podrška, solidarnost, sloga...	<i>Zato što sam želela da podržim kolege.</i>
Briga za budućnost	bolje sutra, budućnost, vera u bolji život...	<i>Zarad borbe za bolje sutra.</i>
Ispunjenje zahteva	zahtevi, inicijativa studenata, prava stvar, ciljevi...	<i>Zato što podržavam zahteve studenata.</i>
Želja za promenom	bolje/novo društvo, vera u promenu, izlečenje društva...	<i>Želela sam da budem deo promene.</i>
Želja za uspostavljanjem funkcionalnog sistema	stanje u državi, nefunkcionalan sistem, jeziv sistem, alarmantno stanje	<i>Zato što ovo nije sistem u kojem ja želim da živim i radim (i vreme im je da odu!).</i>
Pravda	pravda, pravičnost, pravedna država ...	<i>Kako bih se izborila za pravdu</i>

Prikupljeni podaci o motivima studenata analizirani su na dva načina. Inicijalno, primenjena je tematska analiza (Kuckartz 2014), kako bi se identifikovali glavni motivi koji su studente inspirisali na aktivizam. Nakon višestrukog pregleda prikupljenih odgovora, izdvojeni su poje-

¹⁶ Na osnovu ukupno 14 pitanja, analizirane su reakcije članova uže i šire porodice na učestvovanje u blokadama, značaj te podrške ili njenog izostanka, kao i konkretne manifestacije podrške.

¹⁷ Pitanje kojim su prikupljeni odgovori o motivima studenata je glasilo: „Zašto si se priključio/la blokadi?“

dinačni kodovi neophodni za uočavanje repetitivnih, ali i specifičnih obrazaca u motivima studenata. Odgovori ispitanika su se razlikovali u dužini (od jedne reči do nekoliko rečenica) i razvrstavani su u jedan ili više kodova, u zavisnosti od toga koliko kompleksno izražavaju motive. Nakon toga, kodovi su sistematizovani u teme koje, zapravo, predstavljaju glavne motive za participaciju. Kodovi i teme su definisani induktivnim putem (Braun and Clarke, 2006) – odluka o ovakvom načinu definisanja kodova doneta je na osnovu nedovoljno dostupne literature, tj. prethodnih (posebno domaćih) istraživanja koja bi mogla da pomognu u deduktivnom izvođenju kodova. U kodiranju i tematskoj analizi su zajedno učestvovalе autorke istraživanja. Podaci su kodirani ručno.

Drugi način sistematizacije prikupljenih odgovora studenata podrazumevao je njihovu klasifikaciju prema predlošku Valgrejva i saradnika (Walgrave et al. 2013). Prikupljeni podaci su razvrstani u jednu od dve dihotomne kategorije za obe dimenzije (efekti i karakter motiva). Pritom, uočeno je da neke odgovore, zbog načina na koji su saopšteni, nije bilo moguće nedvosmisleno klasifikovati, pa su oni izostavljeni iz analize. Takvih odgovora je ukupno 20. Klasifikovanje prema tipologiji Valgrejva i saradnika (Walgrave et al. 2013) vršeno je na originalnim odgovorima ispitanika jer je uočeno da prethodno definisani kodovi ne dozvoljavaju da se u potpunosti nijansiraju potrebne dimenzije motiva (posebno njihov karakter).

Tabela 3. Primer klasifikacije odgovora prema predlošku Valgrejva i saradnika (Walgrave et al. 2013)

Prva dimenzija – potencijalni efekti	Druga dimenzija – karakter motiva
Instrumentalni motivi – <i>Da bih konačno videla neke promene u radu institucija</i> – <i>Da bih doprinela promenama u društvu.</i>	Individualni motivi – <i>Želim da ne odem iz ove zemlje nakon studija.</i> – <i>Želim ispunjenje zahteva.</i>
Ekspresivni motivi – <i>Jer je to ispravna stvar.</i> – <i>Smatram to kao svoju dužnost.</i>	Kolektivni motivi – <i>Smatram da su zahtevi studenata zajednički cilj koji je vredno podržati.</i> – <i>Za slobodnu državu.</i>

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Analizom prikupljenih odgovora identifikovano je sedam glavnih motiva studenata za priključivanje blokadama fakulteta/viših škola: ispunjenje zahteva, želja za promenom, podrška kolegama, briga za budućnost, želja za uspostavljanjem funkcionalnog (institucionalnog) sistema, pravda i moralna obaveza. Neretko, studenti u svojim odgovorima objedinjuju dva

ili više pojedinačnih motiva za učestvovanje u blokadama, ukazujući time na složenost svoje motivacije, ali i kompleksnost potreba koje nastoje da ostvare kroz ovaj način društvenog aktivizma.

Najčešće navođeni razlog za učestvovanje u blokadi jeste želja studenata da im se ispune postavljeni zahtevi (26,3% anketiranih). Čak 84% studenata koji ističu ovaj razlog navodi ispunjenje zahteva kao svoj primarni motiv, a 52,8% njih ovo ističe kao jedini razlog za učestvovanje u blokadi:

Zato što smatram da je neophodno da se naši, veoma prosti i jasni, zahtevi ispune i time reše makar neki problemi u državi. (studentkinja, OAS, UB)

Studentski zahtevi su zahtevi svakog čoveka koji želi da se tragedijama izazvanim korupcijom vladajuće većine stane na kraj. Uz odavanje pošte nastradalima u tragediji, takođe se borimo i za naš lični opstanak, kako neko od nas ili nama bliskih (naravno i bilo ko drugi) ne bi bio sledeći. Uz to, ostali zahtevi se bave osnovnim principima pravde slobodnog društva, koje mi nemamo u ovom trenutku. Borba za zaustavljanje tragedija izazvanih korupcijom, dostojanstveno obrazovanje, ali i dostojanstven život su principi važniji od bilo čega u ovom trenutku. (studentkinja, MAS, UNS).

Drugi najzastupljeniji motiv je želja za promenom (26,0% studenata). Ovaj motiv neposredno se oslanja na prethodno navedeni motiv ispunjenja studentskih zahteva, kao i motiv uspostavljanja funkcionalnog institucionalnog sistema. Želja i potreba za društvenom promenom jasna je refleksija kritičkog stava studenata prema karakteristikama srpskog društva, posebno prema opšteprisutnoj korupciji i nefunkcionalnim institucijama. Pored toga, neki studenti ovu promenu ne percipiraju samo na kolektivnom, već i na generacijskom i individualnom nivou, insistirajući na njihovoj povezanosti i međusobnoj uslovljenosti. Nešto više od polovine studenata, koji navode želju za promenom kao razlog za učestvovanje u blokadi, izdvaja ovaj motiv kao jedini (52,2%).

Jer se već duže vremena zalažem za bolje društvo, i nisam sigurna da je normalno da sam sa dvanaest godina već razmišljala da treba ići iz ove države. Svaka tragedija u proteklih nekoliko godina me je potresla, naravno i pad nadstrešnice, i imala sam osećaj da je ovo stvarno poslednja kap... A i kolege sa našeg univerziteta su fizički napali, stvari su se jednostavno nagomilale. Vidim ovo kao promenu, koliko sebe same toliko i celog društva. (studentkinja, OAS, UNS)

Zato što smatram da su blokade produktivne, odnosno dobar vid pritiska koji se vrši kako bi se postigle promene u društvu. Bilo je krajnje vreme da se kao generacija pobunimo protiv sveopšte nepravde i kršenja svih moralnih principa i zakona. (studentkinja, OAS, UUB)

Zato što sam tek nekoliko nedelja nakon početka blokade uvideo da je ovaj protest nešto drugačije od svih prethodnih koje smo imali u Srbiji i zato što verujem da možemo konačno nešto da promenimo kako bismo imali bolju državu. (student, OAS, Singidunum)

Svaki peti student i studentkinja (21,6%) smatraju da ih je na blokade, pre svega, dovela potreba da podrže svoje kolege i kolegice. Motiv solidarnosti i uzajamne pomoći je za nešto više od polovine anketiranih koji ga navode jedini (55,2%), a za nešto više od trećine (34,5%) primarni razlog učestvovanja u blokadi.

Št'o nas je više, blokade će biti uspešnije; samim tim što više svetala da razbijemo mrak u državi. Zajedničkim snagama se borimo za pravdu i budućnost naše zemlje. (studentkinja, OAS, UB)

Blokadi sam se priključila da bih podržala svoje kolege u ovoj borbi za neki lepši svet... Sigurna sam da je ovo što radimo nešto dobro i preko potrebno našem društvu i znam da ćemo u tome i uspeti. (studentkinja, OAS, UB)

Za neke ovaj motiv prevazilazi uske okvire neposrednog akademskog okruženja, tj. fakulteta na kojem studiraju, već se podrška i pomoć percipiraju kao pokretač na delovanje u širem akademskom, ali i vanakademskom kontekstu:

Zbog toga što želim da podržim sve svoje kolege sa svog fakulteta i šire, sa fakulteta iz cele Srbije. I želim da zajedno, zajedničkim snagama stignemo do cilja. (studentkinja, OAS, UK)

Da bi podržao svoje kolege, sugrađane i sve one koji žele da žive u normalnoj, pravnoj državi, a ne u privatnoj firmi. (student, OAS, UNS)

Ima i onih koji motiv solidarnosti povezuju sa osećajem lične odgovornosti, ali i onih kojima je trebao podsticaj i podrška drugih da se osmele da učestvuju u blokadama.

Nedopustivo mi je bilo da se moje kolege, prijatelji bore bez mene za našu (moju) budućnost. (student, OAS, UB)

Zbog podrške drugih fakulteta koji su pre nas stupili u blokadu. (studentkinja, OAS, UN)

Na četvrtom i petom mestu po učestalosti nalaze se motivi brige za budućnost (15,5%) i želje za uspostavljanjem funkcionalnog (institucionalnog) sistema (15,2%). Prvi motiv se ispoljava na dva elementarna načina. U prvom slučaju, reč je o apstraktno izraženoj brizi za budućnost (*Za bolje sutra* – studentkinja, OAS, UN). U drugom slučaju je reč o zauzimanju proaktivnog stava u kojem se jasno „čita” spremnost na borbu za ostvarenje planirane budućnosti:

Jer volim svoju zemlju i mislim da se za nju i za našu budućnost ovde treba boriti; osećam odgovornost prema sebi, svojoj porodici i budućoj deci da ne ćutim i da koliko god ljudi govorili 'ovde se nikad ništa neće promeniti' makar probamo jer u suprotnom nikad nećemo znati šta je moglo biti". (studentkinja, OAS, UB)

Zato što verujem u ovo za šta se mi kao studenti borimo. Zbog toga što želim da imam budućnost u kojoj mogu da imam slobodu govora, sigurnost i da živim u sistemu koji funkcioniše. Želim da svi mi živimo najbolje što možemo, slobodno. (studentkinja, OAS, UK)

I ovde, kao i u slučaju motiva solidarnosti, ima onih koji brigu o budućnosti doživljavaju kroz osećaj lične odgovornosti i kao priliku za proaktivn(ij)u ulogu:

Osećala sam odgovornost da budem deo nečeg što će promeniti budućnost. (studentkinja, OAS, UB)

Verujem da je to najbolji način za nas studente da menjamo loš sistem i utičemo na budućnost zemlje. (studentkinja, OAS, UB)

Kao motiv, briga za budućnost ima generacijski, ali i opštedruštveni, kolektivni karakter:

... zbog toga što želim da bolje živimo i da imamo budućnost u svojoj zemlji umesto da je tražimo u nekoj drugoj, zbog toga što je prekardasilo. (studentkinja, OAS, UN)

Priključila sam se blokadi jer želim promene i bolju budućnost za sve nas. (studentkinja, OAS, UNS)

Briga o budućnosti neraskidivo je povezana sa potrebom da se uspostavi funkcionalan sistem. Studenti široko shvataju koncept sistema – za neke je to institucionalni sistem, za druge neki njegov aspekt, za treće društvo u celini, a za četvrte prosto vlast. Ovaj motiv je, zapravo, bio inicijalni razlog za organizovanje mirnih demonstracija građana kao reakcije na pad nadstrešnice i ubistvo (u tom momentu) 15 ljudi, a, nakon fizičkih napada na studente koji su odavali poštu preminulima, i za organizovanje studentskih blokada. Potreba studenata za reformom sistema targetira sistem uopšte (*Jer verujem da možemo i moramo da promenimo sistem koji nas ubija, bukvalno.* – studentkinja, OAS, UNS) ili neki aspekt ili obeležje nefunkcionalnog (institucionalnog) sistema, najčešće:

- sveopštu korupciju i rasprostranjeni kriminal (*Muka mi je od korupcije, nepravde i kriminala. Ceo život slušam onu dobro poznatu rečenicu: 'Uči da odeš preko'. Ne želim da 'preko' bude obećana zemlja i jedina mogućnost života. Želim Srbiju u kakvoj ću moći da živim, a ne da preživljam!*) – studentkinja, OAS, UB)

- nejednakost pred zakonom (*Želim da živim u državi u kojoj sve institucije funkcionišu i gde su zakoni jednaki za svaku osobu.* – studentkinja, OAS, UB)
- uzurpaciju vlasti (*Zato što ne mogu više da trpim pohlepu i izživljavanje ove vlasti nad sopstvenom državom i građanima.* – studentkinja, OAS, UN)
- nepravdu (*Jer mi je muka od diktature nepravde.* – student, OAS, IV godina, DUNP)
- apatičnosti (*Zato što je od nečeg moralo da krene i drago mi je što su danas studenti nosioci promena; naše društvo je bilo apatično dugi niz godina, trebalo je stati na put korupciji, nasilju i manipulaciji vladajuće elite; zato što želim da društvo u kome živimo moji prijatelji, porodica, ja i svi ostali građani bude pošteno, čisto, savesno i pravedno.* – studentkinja, OAS, UN)

Takođe, potreba za promenom sistema kao pokretač za učestvovanje u blokadama percipira se i iz pozicije aktera koji bi u njoj trebalo da učestvuju. Najčešće se ističe upravo uloga i važnost studenata kao ključnih aktera:

Promena je neminovna, studentski protesti su ta velika promena, a ja snažno verujem u njen ishod, za koji ne verujem da su ispunjenja zahteva, jer bi dosad ti zahtevi bili ispunjeni, već verujem u bolji sistem, čišćenje sistema. (studentkinja, OAS, UB).

Međutim, drugi smatraju da je ključni akter prosvetni sistem u celosti, dok ima i onih koji ističu (apstraktni) kolektivitet koji se, zapravo, odnosi na celo društvo:

Zato što mislim da blokade fakulteta i generalno prosvete stavljaju ogroman pritisak na kompletnu državu i da će nakon nekog vremena pritisak biti toliki da će institucije morati da ispune zahteve. (studentkinja, OAS, UNS),

... osećam da je nedopustivo da olako pređemo preko tragedije koja se dogodila u Novom Sadu. Učestvujem sa ciljem i željom da će pravni sistem i mehanizmi za koje se borimo moći ne samo da procesuiraju odgovorne za ovaj specifičan slučaj, već da ćemo kao kolektiv dovesti do vitalnih promena u radu institucija koje su ključne za sprečavanje budućih tragedija i nesreća. (student, OAS, UK).

Svaki deseti ispitanik kao razlog za participaciju u blokadi navodi motiv pravde. Za trećinu ovih studenata to je jedini motiv za aktivizam:

Borim se za pravdu i bolju budućnost. (studentkinja, OAS, BAPUSS)

Jer želim da živim u pravednom i odgovornom društvu!" (studentkinja, OAS, UNS)

Gladna sam za pravdom. (studentkinja, OAS, UB).

Motiv moralne obaveze naglašava 8,4% ispitanih studenata. Ovaj motiv je jedinstven zbog toga što je za čak 82% onih koji ga navode to jedini motiv za učestvovanje u blokadama. Stoga, ne čudi što ga neki percipiraju kao izraz opšte, vrhunске vrednosti i maksimu sopstvenog delovanja:

To je bio moj moralni imperativ!" (studentkinja, OAS, UB).

Prema mišljenju ispitanika, moralna obaveznost na aktivizam proizlazi iz njihove dvostruke društvene uloge i dvostruko je usmerena:

Zato što je to moja moralna obaveza kao studenta i građanina ove zemlje. (studentkinja, OAS, privatni fakultet)

Moralna obaveza prema sebi i drugima. (studentkinja, OAS, UNS).

Ona je posledica kontinuiranog nezadovoljstva društvenom situacijom, ali i izraz lične odgovornosti:

Zato što sam to smatrala svojom moralnom obavezom jer sam već dugo nezadovoljna radom institucija u državi i nisam mogla da se pomirim sa time da će stradanje ljudi u mom gradu proći nekažnjeno. (studentkinja, MAS, UNS),

Moralna dužnost... ko se ne bori protiv zla, sam u njemu učestvuje. (studentkinja, OAS, UB).

Ostali motivi koje navodi mali broj studenata (manji od 1%) su borba, sloboda i istina.

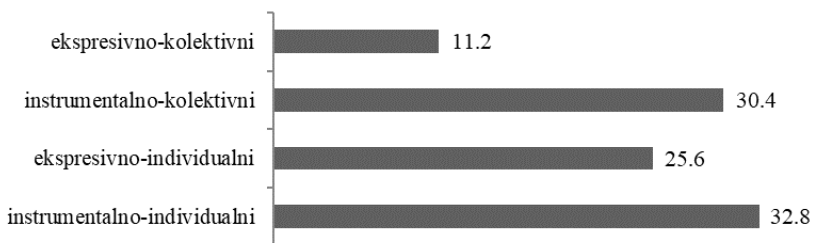
Kao što je napomenuto, studenti neretko objedinjuju dva ili više motiva koji su ih pokrenuli na aktivizam¹⁸ – njih 30,4% smatra da učestvovanje u studentskim blokadama ne može da se objasni samo jednim razlogom. Analizom prikupljenih odgovora izdvojene su najčešće kombinacije motiva – one obuhvataju skoro $\frac{3}{4}$ svih uočenih kombinacija. Očekivano, studenti najčešće kombinuju motiv ispunjenja postavljenih zahteva sa potrebom za promenom (26,0% svih kombinovanih odgovora). Dodatno, ispunjenje zahteva gradi motivaciju za blokade zajedno sa željom za promenom sistema (8,8%) i motivom brige za budućnost (7,4%). Takođe, česta kombinacija motiva obuhvata potrebu za promenom i želju za uspostavljanjem funkcionalnog (institucionalnog) sistema (10,3%). Motiv brige za budućnost pojavljuje se zajedno sa motivom uspostavljanja funkcionalnog sistema (7,4%), kao i motivom borbe za pravdu (4,4%). Motiv pravde figurira u kombinaciji sa motivom želje za promenom (5,9%), ali i motivom moralne odgovornosti (2%).

18 Najviše studenata u ovoj grupi navodi dva motiva (96,9%), zatim tri (2,6%), a svega 0,5% studenata u ovoj grupi navodi četiri motiva.

Identifikovanih sedam motiva pokazuju objedinjeni uticaj strukturalnih i individualnih kontekstualnih elemenata (Opp 2009) na participaciju u studentskom protestu. Studentski motivi, poput ispunjenja zahteva ili uspostavljanja funkcionalnog (institucionalnog) sistema, nedvosmisleno potvrđuju kompleksnost i međusobnu uslovljenost problema koji opterećuju srpsko društvo danas – „demokratski deficit,..., korupcija,..., diktatorska vlast,..., nesloboda medija,..., sistem kao problem” (Birešev 2018, 119–120). S druge strane, motivi poput moralne obaveze i podrške kolegama potvrđuju nalaze ranijih istraživanja o dominantnim vrednostima mladih u Srbiji (Stojanović, Ivković i Kaličanin 2024). Zajedno, motivi pokazuju smer uokviravanja svesti studenata (u smislu izgradnje stavova, uverenja, formiranja identiteta), koja pokreće na akciju.

Ukoliko se, pak, odgovori studenata o tome šta ih je pokrenulo da se priključe protestu analiziraju prema predlošku koji daju Valgrejv i saradnici (Walgrave et al. 2013), uočava se da studenti pretežno navode individualističke¹⁹ (58,3%) i instrumentalne motive²⁰ (63,5%). Stoga, ne čudi što je kombinacija ovih motiva²¹ ujedno i najzastupljenija (32,8%). Instrumentalna orijentacija motiva (prepoznata, na primer, u motivu želje za ispunjenjem zahteva ili boljom budućnosti) ukazuje na procenu studenata o tome šta mogu da dobiju ukoliko u protest investiraju svoje „vreme, trud, energiju i druge resurse” (Kwon et al. 2020, 961), bilo na individualnom, bilo na kolektivnom planu.

Grafikon 1. Struktura motiva za učestvovanje u blokadi (%), prema tipologiji Valgrejva i saradnika (Walgrave et al. 2013)

Izvor: rezultati istraživanja.

19 Primer: *Zato što želim da se borim za pravdu.* (studentkinja, OAS, UNS).

20 Primer: *Da bih konačno videla neke promene u radu institucija.* (studentkinja, OAS, UB).

21 Primer: *Zato što želim odgovornost, pravdu i želim da imam perspektivu u svojoj zemlji.* (studentkinja, OAS, UN).

Kada je, pak, reč o ekspresivnim motivima, oni se, pre svega, manifestuju u potrebi i zadovoljstvu da se učestvuje u samoj blokadi²² (kao način manifestacije sopstvenih vrednosti²³), kao i da se bude sa kolegama²⁴ (potreba za prihvatanjem i pripadanjem, solidarnošću). Ovi motivi jasno se prepoznaju i u narativima iz kojih se čitaju (negativne) emocionalne reakcije studenata na događaje koji su (ne)posredno doveli do studentskih blokada²⁵ (npr. nezadovoljstvo, revolt, bes, osujećenost), ali i one (pozitivne) koje iz njih proizlaze²⁶ (npr. nada, empatija, zajedništvo). Identifikovana struktura motiva ide u prilog tvrdnji Bleha i saradnika (2024, 17), da „zamišljanje poželjnog društva može da motiviše društveni aktivizam kroz povećanje percepcije kolektivnog delovanja; shvatanje sebe kao dela grupe (tj. identifikacija sa pokretom) koja ima sposobnost da promeni društvo (tj. kolektivna efikasnost)”.

Ukoliko se tipovi motiva posmatraju u odnosu na obeležja studenata u blokadi, uočava se da tek tri odabrana obeležja pokazuju statističku značajnost.²⁷ U prvom slučaju, reč je o univerzitetu na kojem studenti studiraju. Naime, studenti Univerziteta u Nišu (78,7%) i Univerziteta umetnosti u Beogradu (73,3%) češće izveštavaju o individualnim motivima za participaciju u blokadi, za razliku od studenata viših škola (29,6%) ili Univerziteta u Kragujevcu (49,1%), koji češće ističu kolektivne motive ($\chi^2=26,776$, $p=.002$, $CV=.025$). Takođe, studiranje na određenom univerzitetu pravi razliku u opredeljivanju za motive prema njihovim potencijalnim efektima – 80,7% Državnog univerziteta u Novom Pazaru i 77,8% studenata Univerziteta u Kragujevcu polazi od instrumentalne motivacije, za razliku od studenata Univerziteta umetnosti u Beogradu, koji dvotrećinskom većinom ističu ekspresivne motive ($\chi^2=31,098$, $p=.000$, $CV=.220$). Razlika je uočena i u navođenju motiva prema potencijalnim efektima u zavisnosti od mesta stanovanja za vreme studija ($\chi^2=14,419$, $p=.013$, $CV=.150$) – studenti koji žive u iznajmljenom stanu/sobi (67,9%), kao i kod roditelja (64,5%) najčešće navode instrumentalne motive, nasuprot onima koji žive kod rodbine, prijatelja (45,5%). Naposljetku, porodična finansijska situacija utiče na razlikovanje zastupljenosti motiva prema karakteru ($\chi^2=9,719$, $p=.045$, $CV=.123$) – studenti koji ocenjuju materijalno stanje svoje porodice kao

22 Primer: *Smatram da je moje učešće bitno i da je svaka podrška značajna.* (studentkinja, OAS, privatni fakultet).

23 Primer: *Zato što je to moja odgovornost.* (studentkinja, OAS, UN).

24 Primer: *Osećala sam potrebu da podržim kolege.* (studentkinja, OAS, UB).

25 Primer: *Zato što mi je muka više ovog sra...a već 12 godina.* (studentkinja, OAS, viša škola).

26 Primer: *Kako bih podržala studente, sa nadom za bolje sutra.* (student, OAS, UNS).

27 Nisu uočene statistički značajna razlike u slučaju pola, starosti, nivoa studija, tipa naselja, prethodnog društvenog aktivizma i vremena priključivanja blokadi.

ekstremno pozitivno (39,5%) ili ekstremno negativno (33,3%) skloniji su kolektivnim motivima, za razliku od onih studenata koji ga opisuju kao dobro i koji su skloniji individualističkim motivima (61,3%).

ZAKLJUČAK

Identifikacija i analiza glavnih motiva studenata za učestvovanje u blokadama fakulteta i protestima u Srbiji 2024/2025. godine nedvosmisleno ukazuje na kontinuitet društvenih problema (sa izuzetkom rata u neposrednom okruženju) koji opterećuju svakodnevicu srpskog društva već nekoliko decenija. Tematska analiza prikupljenih podataka omogućila je izdvajanje glavnih motiva, odnosno identifikovanje ključnih pravaca u orijentaciji motivacije studenata. Uočeni motivi (posebno potreba za promenom, potreba za funkcionalnim sistemom, briga za budućnost, pravda) jasno svedoče o ključnim problemima sa kojima se srpsko društvo danas suočava. Čak i motivi poput moralne obaveze ili podrške kolega (za koje se, u prvi mah, ne čini da se odnose na aktuelne društvene probleme) indirektno ukazuju na neka od strukturalnih opterećenja, kao i studentsku svest o njima i reakciju na njih, što potvrđuje opravdanost oslanjanja na strukturalno-kognitivni model (Opp 2009).

Dominacija individualno-instrumentalnih motiva u odgovorima ispitanika potvrđuje nalaze ranijih istraživanja (Chenoweth et al. 2022, 27), prema kojima je odluka o učestvovanju u protestu rezultat „namernog promišljanja u kojem pojedinci odmeravaju troškove i koristi od participacije”. Međutim, ovo ne znači da se studenti rukovode isključivo racionalnim razlozima. Potvrda ovome nalazi se u identifikovanim motivima emocionalne prirode. Takođe, postavlja se pitanje karaktera procenjene dobiti kao motiva za participaciju u protestima, jer ona može biti, kao što pokazuju Valgrejv i saradnici (Walgrave et al. 2013) individualna ili kolektivna, a za neke je ona istovremeno usmerena i na „mene” i na „nas”. Primena navedene tipologije (Walgrave et al. 2013) ne samo da je omogućila klasifikovanje odgovora studenata o tome šta ih je pokrenulo na aktivizam, već i prevazilaženje dihotomnog posmatranja pokretača na aktivizam (struktura – kultura, racionalno – emocionalno). Ujedno, olakšano je mapiranje kombinacije identifikovanih intrinzičnih i ekstrinzičnih motiva studenata za učešće u protestu. Time je primena tipologije Valgrejva i saradnika (Walgrave et al. 2013) omogućila prevazilaženje jaza između stanovišta koja naglašavaju instrumentalne troškove i koristi participacije i psihosocijalnih teorija kolektivne akcije, koje se fokusiraju na identitet, pripadnost, emocije i moralne dužnosti. Kombinovani motivi studenata potvrđuju nalaze prethodnih autora o multidimenzionalnoj motivaciji političkog aktivizma (Kim 2018).

Tek tri od devet analiziranih socio-demografskih i drugih obeležja studenata (univerzitet, mesto stanovanja za vreme studija, porodična finansijska situacija) pravi razliku u strukturi motiva za participaciju u protestima. To ukazuje na relativnu homogenost strukture studentskih motiva. Posledično, to znači da se, uprkos brojnim unutrašnjim razlikama koje obeležavaju studente u protestu, ipak radi o grupi sa sličnim vrednostima i ciljevima. Posebno je interesantno to što značajan broj anketiranih studenata, pre ovog protesta, nije imao aktivističko iskustvo. Ovo potvrđuje ranije nalaze da protesti protiv nasilja ili protesti u odbranu žrtava (kao što je ovaj) privlače veliki broj novih učesnika (Verhulst and Walgrave 2009).

Iako, na prvi pogled, raznovrsni, identifikovani motivi studenata, zapravo, imaju jedan zajednički imenitelj – čak i kada su primarno individualno orijentisani („ja”, „mene”, „moje“), u njihovom podtekstu može da se uoči širi kolektivni karakter, odnosno potreba da se „živi u boljem društvu” i da se doprinese kolektivnom društvenom blagostanju. Ovo je posebno interesantno s obzirom na karakteristike njihove političke socijalizacije u okruženju koje ne podstiče participaciju u brizi o zajednici, niti favorizuje uključivanje u javni život (Robertson 2009, cit. prema Burean and Badescu 2014). Slično je i sa uzajamnom povezanošću instrumentalnih i ekspresivnih motiva koju pokazuje rešenost ka ostvarivanju identifikovanih društvenih ciljeva (npr. pravda, promena, funkcionalan sistem), uz uvažavanje i isticanje vrednosnih stanovišta i emocionalnog doživljaja ključnih društvenih problema. Drugim rečima, studenti „učestvuju u protestu ne samo kako bi sproveli političke promene, već i kako bi stekli dostojanstvo u svom životu kroz borbu i moralno izražavanje” (Klandermans 2004, cit. prema van Stekelenburg, Klandermans, and van Dijk 2011, 93). U tom kontekstu može se protumačiti i motiv moralne obaveze koji, iako eksplicitno navodi mali broj studenata, suštinski se pronalazi kao podtekst drugih identifikovanih motiva. O važnosti morala (dužnosti, ubeđenja, normi) kao pokretača na protestnu participaciju svedoče različita novija istraživanja (Vilas and Sabucedo 2012; Sabucedo et al. 2018). Motivacija studenata ukazuje i na specifično generacijsko iskustvo odrastanja u kvazidemokratskom režimu (Lutovac 2020, 143–174, cit. prema Lutovac 2023) i može da „pomogne pojedincima da prevaziđu cenu kolektivnog delovanja” (Cummings 2015, 75).

Uprkos izvesnim ograničenjima (neprobabilistički uzorak, analiza orijentacije motiva za participaciju), istraživanje može da posluži kao početna tačka u analizi složenog problema studentske participacije u aktuelnom protestu. Dalji rad na analizi ovog problema mogao bi da obuhvati kako nove aspekte istraživanja motivacije (npr. intenzitet pojedinih motiva) tako i nove varijable (npr. politička/ideološka orijentacija). S obzirom na dužinu trajanja protesta i „odblokiranje” rada fakulteta

tokom letnjih meseci 2025. godine, bilo bi interesantno analizirati da li se motivacija za proteste promenila i, ako jeste, u kom pravcu i pod uticajem kojih činilaca.

Identifikovani motivi studenata neposredno odslikavaju strukturalna ograničenja srpskog društva i njihov su direktan poziv na (širi društveni) aktivizam koji neminovno implicira i individualnu (ekspresivnu) reakciju. O ovoj vezi govori i Kamings (Cummings 2015, 68) ističući da „dok strukturalni faktori postavljaju scenu za talas masovnih protesta, delovanje – individualni izbori i aktivizam – ultimativno određuju vreme i magnitudu (društvenog – prim. aut.) pokreta”. Takođe, uočeni motivi studenata ukazuju na zaboravljene ili barem potisnute društvene vrednosti. Na njima bazirani studentski aktivizam uspeo je da rastrese umrtvljeno društveno tkivo, uzburka društvenu i političku atmosferu, što, zapravo, svedoči o nasušnoj potrebi da se date vrednosti, kao pokretači na delovanje, (ponovo) stave u prvi plan.

LITERATURA

- Andrić, Grujica. 2025. „Martovske demonstracije 1903: Prvi masovni studentski protest u Beogradu.” *BBC News na srpskom*. Pristupljeno 14. maja 2025. <https://www.bbc.com/serbian/articles/cnojnkxyzk40/lat>
- Bandelj, Nina. 2009. “Emotions in Economic Action and Interaction.” *Theory and Society* 38(4): 347–366. <https://doi.org/10.1007/s1186-009-9088-2>.
- Birešev, Ana. 2018. „*Protest protiv diktature iz perspektive društvenih pokreta na evropskoj periferiji*”. U *Srbija u uslovima globalne krize neoliberalnog oblika kapitalističke regulacije*, ur. Jelena Pešić, Vera Backović i Anđelka Mirkov, 111–126. Beograd: Institut za sociološka istraživanja.
- Bleh, Julian, Torsten Masson, Sabrina Köhler and Immo Fritsche. 2024. “From imagination to activism: Cognitive alternatives motivate commitment to activism through identification with social movements and collective efficacy.” *British Journal of Social Psychology* 64(1): e12811. <https://doi.org/10.1111/bjso.12811>.
- Braun, Virginia and Victoria Clarke. 2006. “Using thematic analysis in psychology.” *Qualitative Research in Psychology* 3(2): 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>.
- Burean, Toma and Gabriel Badescu. 2014. “Voices of Discontent: Student Protest Participation in Romania.” *Communist and Post-Communist Studies* 47(3/4): 385–397. <http://dx.doi.org/10.1016/j.postcomstud.2014.10.004>.
- Chenoweth Erica, Barton Hamilton, Hedwig Lee, Nicholas Papageorge, Stephen Roll and Matthew Zahn. 2022. “Who protests, what do they protest, and why?” IZA Institute of labour economics, Germany. Pristupljeno dana 14. maja 2025. <https://docs.iza.org/dp15697.pdf>.

- Cummings, Peter. 2015. "Democracy and Student Discontent: Chilean Student Protest in the Post-Pinochet Era". *Journal of Politics in Latin America* 7(3): 49–84.
- Disi Pavlic, Rodolfo. 2019. "Policies, Parties, and Protests: Explaining Student Protest Events in Latin America". *Social Movement Studies* 19(2): 183–200. <http://doi.org/10.1080/14742837.2019.1629281>
- Dubé, Lise and Serge Guimond. 1986. "Relative Deprivation and Social Protest: The Personal-Group Issue". In *Relative Deprivation and Social Comparison: The Ontario Symposium*, ed. James Olson, C.P. Herman i Mark Zanna, 201–216. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Edwards, Gemma. 2014. *Social Movements and Protest*. UK: Cambridge University Press.
- Filipović, Božidar i Natalija Jovanović. 2017. „Uvod”. U *Blokada Filozofskog fakulteta 2014. godine*, ur. Božidar Filipović i Nataša Jovanović, 17–28. Beograd: Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
- Hess, Tobias. 2021. "Gen Z Will Save Us: Applauded and Dismissed as a Gen Z Climate Activist (Perspective from the Field)". *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk* 12(1): 5.
- Horowitz, Jonathan. 2017. "Who Is This "We" Zou Speak of? Grounding Activist Identity in Social Psychology". *Socius* 3: 1–17. <https://doi.org/10.1177/2378023117717819>.
- Jakšić, Miomir. 2020. „Studentski protest u Jugoslaviji 1968. godine i uspon ekonomskog neoliberalizma". *Ekonomске ideje i praksa* 39: 7–15.
- Kim Jarim. 2018. "Why do people take to the streets? Understanding the multidimensional motivations of protesting publics". *Public Relations Review* 44: 501–513. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2018.05.002>.
- Klandermans, Bert. 1984. "Mobilization and Participation: Social-Psychological Explanations of Resource Mobilization Theory". *American Sociological Review* 49(5): 583–600. <https://doi.org/10.2307/2095417>.
- Klandermans, Bert and Dirk Oegema. 1987. "Potentials, Networks, Motivations, and Barriers: Steps Toward Participation in Social Movements". *American Sociological Review* 52(4): 519–531. <https://doi.org/10.2307/2095297>.
- Klimke, Martin and Joachim Scharloth, eds. 2008. *1968 in Europe – A History of Protest and Activism, 1956–1977*. USA: Palgrave Macmillan.
- Kuckartz, Udo. 2014. *Qualitative Text Analysis*. USA – UK – India: SAGE Publications Ltd.
- Kwon Yeji, Yong-Chan Kim, Euikyung Shin, Ahra Cho i Jee Hyun Kim. 2020. "Protest Participation Experiences and Media Uses in Urban Protests: A Conceptualization and Empirical Examination". *International Journal of Communication* 14: 959–979.
- Lutovac, Zoran. 2023. „Odnos građanki i građana prema vlasti i političkom sistemu u Srbiji". U *Demokratske promene u Srbiji – stavovi građana i građanki o demo-*

- kratskoj transformaciji Srbije u protekle tri decenije*, ur. Milica Joković Pantelić i Goran Bašić, 54–83. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Matsueda, Ross, Blaine Robbins and Steven Pfaff. 2020. "Under What Conditions are Students Willing to Protest? Selective Incentives, Production Functions, and Grievances". SocArXiv. October 29. Pristupljeno dana 18. maja 2025. https://osf.io/preprints/socarxiv/z3myc_v1.
- McCarthy, John and Mayer Zald. 1977. "Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory". *American Journal of Sociology* 82(6): 1212–1241.
- Minić, Miloš. 1955. „Aprilski opšti štrajk studenata Beogradskog univerziteta 1936. godine”. *Godišnjak Muzeja Grada Beograda* 2: 493–500.
- Onursal, Deren and Adam Hobbs. 2025. "The Dynamics of Protest radicalization". *Terrorism and Political Violence* 1–20. <http://doi.org/10.1080/09546553.2025.250414>.
- Opp, Karl-Dieter. 2009. *Theories of Political Protest and Social Movements: a Multi-disciplinary Introduction, Critique, and Synthesis*. UK – USA: Routledge.
- Petrović, Duško. 2011. „Analiza političkih aspekata studentske blokade Filozofskog fakulteta u Zagrebu: metoda i strategija studentske blokade”. *Studia ethnologica Croatica* 23(1): 327–347.
- Sabucedo, José-Manuel, Marcos Dono, Mónica Alzate and Gloria Seoane. 2018. "The Importance of Protesters' Morals: Moral Obligation as a Key Variable to Understand Collective Action". *Frontiers in Psychology*, 9: 418. <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00418>.
- Schreiber, E. M. 1973. "Opposition to the Vietnam War among American University Students and Faculty". *The British Journal of Sociology* 24(3): 288–302.
- Seemiller, Corey and Meghan Grace. 2019. *Generation Z – A Century in the Making*. UK -USA: Routledge.
- Smelser, Neil. 1963. *Theory of collective behavior*. USA: The Free Press of Glencoe.
- Stojanović, Boban, Aleksandar Ivković i Boris Kaličanin. 2024. *Alternativni izveštaj o položaju i potrebama mladih u Republici Srbiji – 2024*. Beograd: Krovna organizacija mladih Srbije.
<https://studentskizahtevi.rs/lat/>.
- Stürmer, Stefan and Bernd Simon. 2004. "The Role of Collective Identification in Social Movement Participation; A Panel Study in the Context of the German Gay Movement". *Personality and Social Psychological Bulletin* 30(3): 263–277. <https://doi.org/10.1177/0146167203256690>.
- Subotić, Strahinja. 2025. *Generation Z protests in Serbia: from screens to streets*. European Policy Centre. Pristupljeno dana 18. maja 2025. <https://cep.org.rs/en/blog/generation-z-protests-in-serbia-from-screens-to-streets/>.

- Tajfel, Henry and John Turner. 1979. "An integrative theory of intergroup conflict". In *The social psychology of intergroup relations*, Eds. William Austin and Stephen Worchel, 33–47. Monterey: Brooks/Cole Publishing Company.
- Tarrow, Sidney. 1998. *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van Stekelenburg, Jacquélien, Bert Klandermans, Wilco van Dijk. 2011. "Combining motivations and emotion: The motivational dynamics of protest participation". *Revista de Psicologia Social* 26(1): 91–104. <https://doi.org/10.1174/021347411794078426>.
- Van Zomeren, Martijn, Russell Spears, Agneta Fisher and Colin Wayne Leach. 2004. "Put Your Money Where Your Mouth Is! Explaining Protest Tendencies Through Group-Based Anger and Group Efficacy". *Journal of Personality and Social Psychology* 87(5): 649–664. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.5.649>.
- Verhulst, Joris and StefaanWalgrave. 2009. "The first time is the hardest? A cross-national and cross-issue comparison of first-time protest participants". *Political Behavior*, 31(3): 455–484. <https://doi.org/10.1007/s11109-008-9083-8>.
- Walgrave, Stefaan, Jeroen van Laer, Joris Verhulst and Ruud Wouters. 2013. "Why do people protest? Comparing demonstrators' motives across issues and nations". *Working Paper Media, movements and politics*, Universiteit Antwerpen. Pristupljeno dana 18. maja 2025. ([https://medialibrary.uantwerpen.be/old-content/container2608/files/Walgrave%20et%20al_%20\(2010\)_%20Why%20people%20protest.pdf](https://medialibrary.uantwerpen.be/old-content/container2608/files/Walgrave%20et%20al_%20(2010)_%20Why%20people%20protest.pdf))
- Wahlström, Mattias, Piotr Kocyba, Michiel De Vydt and Joost de Moor (Eds.) (2019). *Protest for a future: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 15 March, 2019 in 13 European cities*. Pristupljeno dana: 18. oktobra 2025. (https://protestinstitut.eu/wp-content/uploads/2019/07/20190709_Protest-for-a-future_GCS-Descriptive-Report.pdf).
- Villas Xiana i José-Manuel Sabucedo. 2012. "Moral obligation: A forgotten dimension in the analysis of collective action". *International Journal of Social Psychology*, 27(3): 369–375. <http://doi.org/10.1174/02134741280284557>.

SUMMARY

I'M BLOCKING BECAUSE... – STUDENTS' MOTIVATIONS FOR PARTICIPATING IN THE STUDENT PROTEST IN SERBIA IN 2024/2025.

The current student (and civil) protest in Serbia started at the end of November 2024, as a reaction to the fall of the canopy of the Railway station in Novi Sad, during which sixteen people lost their lives. Blockades of higher education institutions became the focal point of aggregation of student protest activities. The focus of this paper is the analysis of the motives of student par-

ticipation in protest activities, from the perspective of a structural-cognitive model that combines macro (social) and micro (individual) variables and the relevant typology of Walgrave and associates. The sample included 670 male and female students from six blocked state universities, one private university, as well as several blocked higher schools. The analysis of the collected answers identified seven main motives of students for joining the blockades of faculties/universities. The findings support the dominance of individual-instrumental motives, as well as the complex interplay of motives which combines impact of structural and individual elements influencing participation in student protest. The results indicate a specific generational experience of growing up in a quasi-democratic regime and reflect the continuous structural limitations of Serbian society.

KEYWORDS: blockade, protest, motives, students, Serbia.